

Слоўнікавы запас

АЛЯКСАНДР РУЖАЧКА

У мінчаніна Міколы Касцюкевіча ёсць кнігі, якіх няма нават у Нацыянальнай бібліятэцы

Тры гады назад мінчанін Мікола Касцюкевіч быў вядомы ў творчым асяроддзі толькі тым, што пісаў вершы. А потым ён узяўся за навуку. Вырасьлі паглыбіцца ў вывучэнне тонкасцяў беларускай мовы — прычым ва ўсіх сферах — ад хіміі да фізічнай культуры і спорту. Энтузіяст паставіў перад сабою амбіцыйную задачу: сабраць у сябе дома ўсе беларускія слоўнікі. І задуманае ажыццявіў.

Мікола ўспамінае словы свайго калегі Юрася Пацюпы, які скептычна глядзеў на амбіцыйны план таварыша:

— Юрась збірае слоўнікі ўсё жыццё і не паверыў, што я дасягну поспеху ў сваім пачынанні, ды яшчэ і абганю яго. А ў мяне цяпер ёсць нават такія кнігі, якіх няма ў Нацыянальнай бібліятэцы. Я хадзіў па кнігарнях, скупляў рарытэты. Быў і ў Нацыянальнай бібліятэцы: капіраваў рэдкія выданні, якія немагчыма набыць. Цяпер у мяне больш за 700 арыгінальных кніг, больш за 100 копій і 40 сканіраваных экзэмпляраў.

Руска-беларускі слоўнік, які выдаваўся ў 1953-2013 годзе, у Касцюкевіча займае цэлую паліцу — гэта 24 кнігі. Даведнік выходзіў і ў адным, і ў трох тамах. А ў Міколы — усе варыянты, якія ўбачылі свет. Навошта яму столь-

кі? Ён у кожным варыянце бачыць каштоўнасць:

— Літаратурная мова ўвесь час мяняецца. Непрыметна. Але гэтыя карэкціроўкі можна адсачыць па слоўніках. У мяне ёсць знакаміты “Расійска-беларускі слоўнік” канца 1920-х гадоў Міколы Байкова і Сцяпана Некрашэвіча, “Руска-беларускі слоўнік” 1937 года Андрэя Александровіча. Калі пачаць параўноўваць пераклады, то акажацца, што калісьці правільна было гаварыць і пісаць “грэцкі”, а цяпер “грэчаскі”, раней “морскі”, а потым “марскі”, да 1990-х гадоў не было ў акадэмічных слоўніках слова “спадар”, а рускае “спадар” перакладалі толькі як “пан”.

У Касцюкевіча ёсць вельмі рэдкія выданні, якія яму спецыяльна прывозілі з розных краін. З Літвы даставілі літоўска-беларускі слоўнік хімічных тэрмінаў і літоўска-руска-беларускі слоўнік па матэматыцы, біялогіі. Усе яны выдадзеныя ў Вільнюсе, а ў Беларусі амаль невядомыя або пра іх чулі, нават неабавязкова бачылі, толькі лічаныя спецыялісты. З Японіі Міколу даслалі частотны слоўнік беларускай мовы, які ўбачыў свет ў Токіа ў 1998 годзе.

Паказваючы мне свой збор, Касцюкевіч дастае з паліц кнігі, надрукаваныя па ўсім свеце — у Венгрыі, Вялікабрытаніі, ЗША. Усюды знаходзяцца людзі, якім цікавая беларуская мова.

Калекцыянер у працэсе назапашвання кніг зрабіў некалькі адкрыццяў:

— Раней я думаў, што, напрыклад, у ЗША беларускія слоўнікі выдавалі толькі эмігранты з Беларусі. Нечаканасцю для мяне стала, што ў 1992 годзе ў Нью-Ёрку англа-беларускі слоўнік выйшаў без удзелу нашых землякоў, намаганнямі толькі адных амерыканцаў. Гэта гаворыць аб цікавасці да нашай краіны, нашай мовы за акіянам.

Ды і ў самой Беларусі з’яўляліся даведнікі, аб існаванні якіх некаторыя энцыклапедысты толькі здагадваліся. А Касцюкевіч набыў арыгіналы. Ён паказаў мне найцікавейшы слоўнік тэрмінаў да курса хіміі і фізіка-хіміі палімераў, выдадзены ў Магілёве ў 1994 годзе. У 1995-м у Мазыры выйшаў кароткі руска-беларускі слоўнік па логіцы. У Гомелі ў 2001 годзе з’явіўся слоўнік беларускіх асабовых імёнаў, які ў Мінску вядомы далёка не кожнаму. А ў Міколы — усё на адной паліцы. Зручна? Яшчэ б! Ні ў адной бібліятэцы краіны свету няма такога збору беларускіх слоўнікаў, ды яшчэ каб любы патрэбны даведнік знаходзіўся пад рукой.

А што далей, спытаў я збіральніка. Ён пакуль не ведае, каму перадаць свой набытак, каб зрабіць яго ўсеагульным. Бо ва ўсіх бібліятэках ёсць свае калекцыі.

Таму пакуль што Касцюкевіч сам карыстаецца сваім багаццем. У 2013

■ Упершыню за 45-гадовую гісторыю Гомельскага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта ў студзені 2014 года адбылася абарона дыпломнага праекта цалкам на беларускай мове. Студэнт спецыяльнасці “Прамысловая электроніка” Андрэй Грабянчук па-беларуску прадставіў перад экзаменацыйнай камісіяй распрацаваную ім сучасную сістэму кіравання газавай блочнай гарэлкі для котлаагрэгатаў.

Андрэй працуе слесарам на Рэчыцкім метызным заводзе. Падчас падрыхтоўкі дыпломнай працы яму прыйшлося нялёгка:

— У некаторых выпадках давялося звяртацца да рэдкіх тэхнічных слоўнікаў спецыяльных тэрмінаў аўтаматыкі і электронікі. У звычайных слоўніках адпаведныя тэрміны адсутнічалі або даваліся ў спрощаным выглядзе.

Члены камісіі аднагалосна вырашылі паставіць стараннаму студэнту вышэйшы бал — “10”, што бывае даволі рэдка. І хто ведае, можа, Грабянчук таксама стане аўтарам аднаго са слоўнікаў.

годзе ён выдаў руска-беларускі слоўнік па фізічнай культуры і спорце, у суаўтарстве з доктарам педагагічных навук Ларысай Глазырынай. На 20 тысяч слоў! Дзякуючы таму, што пад рукой была ўнікальная бібліятэка, работа заняла ўсяго паўгода. А напярэдадні Чэмпіянату свету па хакеі, які праходзіў у маі ў Мінску, Касцюкевіч падрыхтаваў англа-руска-беларускі слоўнік хакейнай лексікі.

Фізкультура і спорт — яшчэ адно захапленне жыцця Міколы. І таму ў новым слоўніку ён разам з калегай Глазырынай праявіў сябе як вялікі знаўца тонкасцяў розных тэрмінаў:

— Мы выявілі, што рускае слова “схватка” ўсе слоўнікі перакладаюць як “схватка, сутычка”. “Схватка” — гэта не па-беларуску, вядома ж. А “сутычка” — усё-такі нешта іншае. Таму мы прапанавалі трэцяе слова — “схапка”. Гучыць, можа, не зусім звыкла, але затое дакладна перадае значэнне “схваткі”, калі барцы схапіліся адзін за аднаго. Дарэчы, у маіх родных мясцінах пад Слуцкам гавораць “схаплены” на чалавека, якога схапілі. Хоць літаратурная норма — “схоплены”.

Беларуская мова да 1906 года, калі ў Вільні выйшла першая беларуская газета “Наша доля”, выкарыстоўвалася толькі ў мастацкай літаратуры і фальклору. Цяпер гэта і мова розных навук. Але выкарыстоўваюць яе на практыцы яшчэ нямногія. Тое, што робіць Касцюкевіч, стварае аснову для таго, каб большая колькасць і беларусаў, і людзей з іншых краін спазнавалі тонкасці беларускай гаворкі.

Віктар Корбут

Мікола Касцюкевіч і яго калекцыя беларускіх слоўнікаў

